

Projekt Skrântärna Bråviken 2020

Rapporten skriven av Henrik Andersson i samråd med Jan Gustafsson och Ulrik Lötberg
Foto Henrik Andersson

Inledning

Några av Fågelföreningen Tärnans medlemmar har under de senaste åren jobbat med den rödlistade skräntärnan. Fågeln pryder vår förenings logga så bara av den anledningen skulle det vara synd om den försvann från vårt område. I vår region har vi det senaste decenniet haft vår största koloni i Bråviken på gränsen mellan Södermanland och Östergötland. De senaste åren har varit bekymmersamma för skräntärnorna. Det har ringmärkts många ungar, men vi beräknar att endast fåtal av dessa blivit flygga. Det har under flera år gjorts fina insatser mot misstänkt predator genom att sätta ut minkfällor och utöva jakt på mink innan häckningssäsongen för skräntärnorna startar. På senare år har dock förluster skett under sommaren och det är i huvudsak havsörnen som är deras fiende. Det är Jan Gustafsson som är huvudansvarig för projektet från Tärnans håll och ringmärkningen och övergripande ansvarig för ostkustens skräntärnor är Ulrik Lötberg från Uppsala. Jag har tillgång till egen båt och har därför varit den som varit mest tid i området och här kommer min rapport.

Försök till skyddsåtgärder

Efter förra årets dåliga häckningsresultat var arbetsgruppen lite nedslagna. Vi lägger mycket tid till ringmärkning av ungar, men de överlever bara några veckor. Var det idé att fortsätta? I ett arbetsmöte med Länsstyrelsen och Nyköpings kommun peppade vi dock upp oss. Det kom upp en del förslag på hur man skulle kunna skydda kolonin. Redan förra året placerades det ut halvor av cementrör på öarna och syftet är att ge ungarna en chans att ta skydd i dessa när havsörnsattackerna kommer. Vi pratade även om att försöka få till en örn-skrämma, liknande det koncept som finns vid kolonin vid Stenarna norr om Uppsala. De har placerat en liten båt med en docka i så det ser ut som någon sitter och fiskar. Inköp av båt mm skulle innebära större kostnader, så därför ska vi försöka ansöka om pengar från fonder i framtiden. Nu ordnade Nyköpings kommun fram ett större antal nya cementrör som placerades ut på ön Långa Hället. Vi byggde också en koja där med två syften. Dels att kunna sitta där och läsa av redan ringmärkta skräntärnor, dels om havsörnen landar kunna kliva ut ur kojans och på så sätt förhoppningsvis få en långvarig effekt hos havsörnen att jaga på andra öar än just här.

Utplacering av gömsle och rör vid Långa Hållet

Rören placerades ut den 19 april. Vi har haft kolonin häckande på framförallt fyra öar i området. Vi kände att det var goda chanser på att häckning skulle ske på ön Långa Hället även i år, men det visade sig att de istället valde grannön Hällen. Vi ville inte flytta koja och annat mitt i häckningssäsongen så därför kan vi inte riktigt utvärdera om vår arbetsinsats hade någon positiv påverkan. Skrattnåskolonin som istället häckade här uppfattade vi dock uppskatta rören då många bon lades i direkt anslutning till dem då de åtminstone gav extra vindskydd. Vi såg också att rören senare på säsongen användes av ungar för att söka skydd från den stekheta solen.

Kameraövervakning

Redan förra året fick vi möjlighet att placera ut en kamera vid kolonin. Syftet är att klargöra vilken typ av predatorer som drabbar kolonin. Förra året kom kameran ut väldigt sent, men i år var den på plats redan i april, först på Långa Hället men sedan flyttades den över till Hällen. Vid Långa Hället såg vi inte någon havsörn i bild, men de mås och tärnor som fanns på ön gjorde då och då uppflog i panik som tydde på att havsörnen var i närheten. När vi sedan flyttade över kameran till Hällen där kolonin valde att etablera sig i år så fångades havsörnen med attacker tämligen omgående. Kameran är av äldre modell och den är inte manövreringsbar, så det har sina begränsningar. Vi hoppas på att få en modernare i framtiden för att se hela ön och även kunna läsa av ringmärkta fåglar på distans.

Kameran vid ön Hällen

Kameran på Hållen visade ganska snabbt på att äldre havsörn gjorde attacker mot kolonin. Det skedde under dygnets alla timmar men framförallt i skymning. Ibland var den kvar långa stunder och gick från bo till bo, vid något tillfälle långt in på natten. Havsörnen flög alltså inte iväg med byte till ungar utan stannade och åt på plats. Vi åkte tämligen omgående ut och konstaterade då förödelsen även utanför bild. När vi var ute i skärgården såg vi mitt på dagen pågående havsörnsattacker på andra öar där den härjade i kolonier av trut och andra måsfåglar.

Havsörn som satt och vilade i närområdet

Kompletterande skyddsåtgärd

Att sitta på distans och konstatera att kolonin håller på att utraderas även detta år var förstas frustrerande. Jag beslutade att försöka med ett billigare alternativ att få örnen att välja andra öar än just att plocka ungar från den skyddsvärda skräntärnan.

Klipp från övervakningskameran där havsörn just raderat ut flera bon 29 maj

Efter flera års arbete med våra skräntärnor så konstaterar jag att de inte är speciellt skygga. Så fort vi håller oss stilla på ön återgår de tämligen snabbt till sina bon och häckningsbestyr. Jag känner också att havsörnen normalt är en mycket skygg fågel som är vaksam för förändringar. Jag ville utnyttja detta och ställde på prov ut en örn-skrämma i formen av en klassisk fågelskrämma. När den placerades ut så bevakade jag sedan skräntärnornas reaktion och som väntat tog det bara en kvart tills de accepterat "gubben". Vi fortsatte dagligen att följa händelserna på ön via kameran och nu sågs inte havsörnen till. Min bedömning är att det var ett lyckat koncept. Attacker har iakttagits på skär i närområdet vid flera tillfällen så det är inte så att havsörnarna försvunnit.

Örnkrämman som konstruerats för att fladdra i vinden för att få rörelser. *Jag försökte flytta "gubben Olle" minst var fjortonde dag för att bibehålla effekten.*

Kartläggning av kolonin

Kameran blev ju lite malplacerad inledningsvis då kolonin etablerades sig på Hällen detta år. Kameran flyttades dock över den 18 maj och då hade de redan kommit långt i äggläggningen. Vi har försökt göra besök på ön åtminstone var fjortonde dag för att kunna stämma av läget. Det är av vikt att se när äggen läggs för att senare kunna planera tidpunkt för ringmärkning.

Redan vid besök den 18 maj påbörjades kartläggning av kolonin. Det görs genom att bon markeras upp med numer. När detta görs kan man på ett helt annat sätt följa upp hur respektive par lyckas med sin häckning. Det var på Hållen 54 bon och totalt 115 ägg. Bara en vecka senare hade havsörnen utraderat 12 av dessa bon. Det hade dock tillkommit 5 nya bon från sent anlända par. Det var nu örnskrämman ställdes ut. Utöver Hållen fanns ett par bon på Långa Hället, tre bon vid ett skär nära Risskären och ett bo vid Mellre Benskären. Yttre Benskären som tidigare varit häckningslokal var helt tom på skrântärna. I övrigt i den sörmländska skärgården har vi bara sett ett par hålla till vid Grässkären, okänt om de gjorde häckningsförsök.

Numreringen ligger normalt vid sidan om boet, men varje bo fotodokumenteras vid varje besök och då läggs markeringen tillfälligt närmare.

Nyss utkommen unge och syskonet på väg ut.

Ringavläsning

På andra kolonier längs ostkusten finns modernare kameror. Med dessa kan man zooma in och läsa av ringar på distans. Vi har inte denna möjlighet och därför har jag tillbringat en del tid med att fotografera av ringar. Eftersom vi ringmärkt länge i Bråviken ser vi ganska många av våra egna som återkommer år från år. Det ska också sägas att mer än hälften av de vuxna inte har någon ring alls på sig. Efter årets misslyckade häckning vid Inre Röskär i Östergötland, p g a havsörnsattacker, verkar flera vuxna individer sökt sig upp till Bråviken under juni månad.

Uppgift om ringmärkningsplats på återfynd:

6/11/2013	Långa Hället, Srm
6/10/2015	Långa Hället, Srm
6/25/2013	Inre Röskär, Ög
6/12/2014	Litet skär NV Risskären, Srm
6/24/2013	Långa Hället, Srm
6/12/2014	Litet skär NV Risskären, Srm
6/10/2015	Långa Hället, Srm
6/10/2015	Långa Hället, Srm
6/12/2014	Litet skär NV Risskären, Srm
6/12/2014	Litet skär NV Risskären, Srm
7/9/2013	Stenarna, Björns skärgård, Upl
6/10/2015	Långa Hället, Srm
6/12/2014	Litet skär NV Risskären, Srm
7/9/2013	Stenarna, Björns skärgård, Upl
6/25/2013	Inre Röskär, Ög
6/16/2014	Inre Röskär, Ög
6/4/2016	Långa Hället, Srm
6/25/2013	Inre Röskär, Ög
6/4/2016	Långa Hället, Srm
6/26/2014	Långa Hället, Srm
6/12/2014	Litet skär NV Risskären, Srm
6/15/2014	Svarta uden, Älgsbådarna, Sml
6/12/2014	Litet skär NV Risskären, Srm
6/16/2014	Inre Röskär, Ög
6/10/2015	Långa Hället, Srm
2016	Inre Röskär, Ög (Avläst av Flodin)

Samverkan över länsgränserna

Vi från Tärnan har blivit än mer engagerade i skrântärnorna i Östersjön genom att t ex nu ha tillgång till kamerorna även vid Stenarna i Uppland och Inre Röskär i södra Östergötland. Framförallt Jan Gustafsson har där bidragit med att på distans göra ringavläsningar även på dessa ställen, samt bevaka och följa havsörnar som befunnit sig även i dessa kolonier. Efter begäran har vi också fysiskt varit på plats och hjälpt till att ringmärka ungar vid Stenarna och Inre Röskär under tidig säsong. Tyvärr kunde vi i slutet av juni genom kamera konstatera att ungarna vi ringmärkte i kolonin vid Inre Röskär i det närmaste tillintetgjordes av havsörn. Maximalt sågs 16 ungar kunde ses efter attackerna och hur många som kom på vingar är osäkert.

GPS-loggar

Tidigare år har Ulrik Lötberg satt s k GPS-loggar på vuxna fåglar. Vi kan på detta sätt följa deras väg ner mot övervintringskvarteren i Västafrika och ibland konstatera att de stannar längre perioder i södra Spanien eller Grekland, en del till och med övervintrar här. I år kunde vi följa dem på deras väg upp och flera av dem har återvänt till Bråviken igen. Vi kunde också följa en fågel, som vi döpt till Stella, som efter misslyckad första häckning gjorde en resa tvärs över Östersjön till Finland och den ö som den är uppväxt på, för att

sedan snabbt återvända och mest troligt lade ägg på en annan ö. Vi ser också att de inte bara fiskar nära häckningsöarna, utan ofta gör långa flygningar in mot t ex insjön Yngaren.

En GPS-logg ligger kvar, stilla, strax norr om Barcelona. Man kan misstänka att rovfågel tagit den. Ulrik har bett kollegor i Spanien att försöka söka upp den för att få klarhet.

Häckningsresultat

Under inventeringar perioden 18-26 maj räknades totalt 71 bon med ägg. Efter en skakig inledning så verkade det ändå som det kunde bli en bra säsong i år. Det var flera par som misslyckades i början på g a havsörnen, men paren stannade kvar i området och lade en ny kull i senare i juni. Vi ringmärkte den 9 juni trots allt 51 ungar och ytterligare riktigt små ungar fanns då i några bon. Vi fann samtidigt 8 ungar döda i boet, det var ovanligt många och inga tydliga tecken på predator fanns. Men vi drar inga större slutsatser av det. Det är helt naturligt att en kullunge som kläcks senare inte har samma chans till överlevnad som sina äldre syskon.

Den 29 juni återvände vi till Hållen och ringmärkte 25 ungar och gjorde återkontroll på 34 av de tidigare märkta ungarna. Min bedömning är att merparten av de vi ringmärkte första vändan blev flygga. Dessutom konstaterade vi i slutet av juni att det fanns 21 nya bon aktiva på lilla skäret intill Risskären med drygt ett 40-tal ägg. Jag placerade ut en ny örn-skrämma här. Det fanns även 7 nyetablerade bon på det mindre skäret vid Hållen,

dessutom några få nya bon även på huvudön Hållen. Det såg med andra ord ut att bli en riktigt bra säsong.

Den 8 juli var jag på plats igen och jag fann nu en stor nästan flygg unge som dött. Den låg på klippan och hade inga synliga skador alls. Jag fann även 7 fisk/silvertärnor som låg döda på marken. Det hade dock varit uruselt väder under en längre tid med regn och kyla. Kallaste juli sedan många år tillbaka med en maxtemperatur mitt på dagen på ca 15 grader i skärgården.

Jag tänkte att ungarna strukit med av på grund av ihärdigt regn och köld. Om en havsörn varit där bör havsörnen ätit på dem eller flugit iväg med dem. Det hade även skett en minskning av ägg i bon på det västra skäret vid Hållen och här fanns ingen örn-skrämma utplacerad. Det låg nära till hands att havsörnen varit framme här.

Spigg och mört är vanlig mat till ungarna

Den 18 juli var vi på plats igen och vid skäret intill Risskären ringmärktes 24 ungar. Det var något färre än beräknat och även här låg det döda fisk/silvertärnor. Svaret kom när vi närmade oss Hållen. Vi fick anledning att gå iland på ett mindre skär där ett kustlabb-par stod, vi ville se efter om de hade ungar. Claes Kyrk anträffade i en klippskreva en av våra sedan flera veckor tidigare ringmärkta skröntärnor död, tillsammans med en död tordmule

och en död småskrake. Claes konstaterade att det utan tvekan kommit mink till området. Nu klarnade den hastiga nedgången även för mig. Våra minkjägare har under de år jag varit med förtjänstfullt hållit undan minken, så havsörnen varit det stora problemet. Men nu förstod jag att även de fåglar jag funnit någon vecka tidigare var minkens verk. När vi kom fram till Hållen var det bara att konstatera att det inte fanns någonting kvar att ringmärka.

Tre av de nästan flygga ungarna vid Risskären försåg Ulrik Lötberg med GPS-logg. Redan ett par dagar senare, den 22 juli, kom signaler om att inte allt stod rätt till. Plötsligt låg en av loggarna still på Tunabergshalvön. Janne Gustafsson åkte dit och konstaterade att havsörn ätit upp ungen. Det blev en kort men ändå informationsgivande logg. De andra två ungarna verkade vara vid liv, men var inte kvar på häckningsskäret längre. När jag åkte ut var det bara att konstatera att havsörnen tagit merparten av ungarna på det lilla skäret.

Flyginstruktioner av föräldrarna

Mink och örn grusade alltså våra förhoppningar om en riktigt bra häckningssäsong, men den blev ändå hygglig jämfört med föregående säsonger. Jag kommer framöver vara mycket snabbare med att inse att det kan röra sig om minkangrepp och på så sätt informera våra minkjägare. När det gäller örnen så tror jag ändå att örn-skrämmorna hade effekt. De kom dock ut först när örnen redan slagit ut många bon. Det i sin tur gjorde att

de blev tvungna att lägga om några veckor senare. Säsongen blir då väldigt utdragen. Även en skygg örn lär sig till sist att det inte verkar vara så farligt. Jag försökte flytta runt skrämman för att behålla effekten, men när tärnorna lade om på ett mycket litet skär så går det helt enkelt inte. I samband med att det inte fanns så många alternativa byten på andra öar i mitten av juli drev hungern örnen till att bli modigare och till sist släppte rädslan helt och predationen av omläggningen till stor del slogs ut. Till nästa säsong ska jag se till att skrämmorna kommer ut redan vid första kläckning. Lyckas man skrämman örnen från aktuella skär de första 4 veckorna av ungarnas liv, skulle merparten få ut sina ungar redan i juni.

När jag skriver detta så är vi inne i augusti månad och det finns inga stationära skrântärnor kvar i Bråviken. Föreningsmedlemmar har dock rapporterat ett stort antal skrântärnor vid Vadsjön utanför Vrena. Som mest 45 stycken, vilket jag tycker är mycket med tanke på den lilla sjön. Jag är övertygad om att det är många av Bråvikens fåglar som tagit in sina ungar där. Men Per Flodin lyckades fotografera av några ringar och fåglar kommer även längre ifrån t ex Understen strax norr om Grisslehamn.

Våra loggförsedda fåglar fortsätter att ge intressant information. Den ena årsungen befinner sig vid Vinön i Hjälmaran och den andra finns vid Roxen vid Sättunaviken. Det kommer inte att dröja förrän de tar de första stegen söderut. En av de äldre fåglarna har redan lämnat Sverige. T ex fågeln som vi döpt till Stella och som även i år misslyckades med sin häckning. Hon bär också en logg och vi ser att hon redan kommit ner till Cadizbukten i södra Spanien där hon brukar övervintra.

